

Het aanbod van genade

*

De verhouding tussen de soevereiniteit van God en de verantwoordelijkheid van de mens en in verband daarmee het karakter van de prediking van het evangelie stelt ons voor vragen die door de een heel anders dan door de ander worden beantwoord. In een bijbelse prediking horen we zowel van de soevereiniteit van God als van het appèl tot geloof en bekering. In de Nederlandse kerkgeschiedenis heeft de kwestie van het aanbod der genade vanaf de negentiende eeuw met name de afgescheiden kerken beroerd. Er was de Gelderse richting die in aansluiting bij Schotse schrijvers als de Erskines een ruim aanbod van genade voorstond en de Drentse richting die daarvan niet wilde weten en de geschriften van de gebroeders Erskine met argwaan bezag. De zogenaamde kruisdominees wilden niet van het aanbod van genade weten. Zij achtten dat in strijd met de leer van de doodstaat van de mens. In het midden van de twintigste eeuw leidde de kwestie van het aanbod van genade in de Gereformeerde Gemeenten tot een kerkscheuring. In 1950 werd ds. R. Kok geschorst omdat hij het aanbod van genade en van de beloften vereenzelvigde. In 1953 werd dr. C. Steenblok, een voormalig gereformeerd predikant die in 1943 overgekomen was naar de Gereformeerde Gemeenten en al spoedig docent aan de theologische school van dit kerkgenootschap was geworden, van zijn taak als docent ontheven met als reden dat zijn onderwijs eenzijdig was. Dit synodebesluit leidde tot het ontstaan van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

Onlangs verschenen een tweetal boeken waarin deze kwestie wordt belicht. Drs. P. Rouwendal, godsdienstleraar aan een reformatische scholengemeenschap, gaf een analyse van de theologie van Steenblok en het aanbod van genade onder de titel *Het aanbod der genade*. Ds. C. Harinck, predikant van de Gereformeerde Gemeenten, schreef een studie met als titel *De prediking van het evangelie. Het aanbod van genade*. Het grootste deel van deze studie gaat over de strijd om het aanbod van genade die in de jaren veertig van de vorige eeuw de gemoederen in de Gereformeerde Gemeenten verdeelde en in 1953 tot een scheuring leidde die nog steeds niet is geheeld. Degenen die in 1953 uit de Gereformeerde Gemeenten traden hebben zich kerkelijk aan de zogenaamde Goudse Acte gebonden waarin de inzichten van Steenblok over inwendige en uitwendige roeping zijn vastgelegd.

Het is met een zekere terughoudendheid dat ik er in onze kerkbode over schrijf. Het gaat om dogmatische twisten die de Hervormde Gemeenten nooit rechtstreeks hebben gekend. Echter, daarnaast geldt dat de kerken van de gereformeerde gezindte door een gemeenschappelijke belijdenis aan elkaar zijn verbonden. Het geestelijk en kerkelijk welzijn van anderen, en zeker van hen met wie wij verbonden zijn door de belijdenisgeschriften van onze kerk, moet ons ter harte gaan. Zo heeft destijds ds. L. Vroegindewij in het *Gereformeerd Weekblad* over deze kwestie geschreven.

*

Drs. P. Rouwendal wil in zijn studie een wetenschappelijke doorlichting geven van de theologie van Steenblok en zo een lacune vullen. Over Steenblok is in kritische zin geschreven. L.M.P. Scholten heeft als geestverwant Steenblok verdedigd, maar zowel bij de kritiek als de verdediging stelt Rouwendal vragen. Hij laat zien dat Steenblok steeds meer moeite kreeg met de uitdrukking aanbod van genade om die tenslotte geheel te verwerpen. In plaats daarvan wilde Steenblok over voorstellen van de genade spreken. De vraag is wat met deze andere verwoording wordt beoogd. Rouwendal laat, evenals trouwens ds. C. Harinck, zien dat de discussies die in de Gereformeerde Gemeenten over het aanbod van genade zijn gevoerd, geleden hebben onder het ontbreken van een duidelijke begripsbepaling. Mensen hebben langs elkaar heen gepraat.

In de geschriften van Steenblok valt evenwel een duidelijke lijn te ontdekken. Steenblok wilde niet weten van een aanbod van genade, maar in tegenstelling tot Engelse hypercalvinisten als Philpot hield hij wel vast aan het bevel van geloof en bekering. Echter, met name het bevel van geloof heeft in de preken van zijn hand geen plaats. Rouwendal meent dat hier sprake is van een tegenstelling tussen Steenbloks dogmatische inzichten en zijn prediking. De analyse van Rouwendal heeft mij evenwel niet overtuigd. Voor Steenblok staat namelijk het bevel van geloof en bekering in het kader van het werkverbond. Voor de onbekeerden is het enige doel ervan hun van hun schuld te overtuigen. Hij legt geen duidelijke relatie tussen de prediking als bediening van de verzoening en het offer van Christus. Dat maakt hem feitelijk nog extremer dan de Engelse hypercalvinisten.

De laatsten hadden geen woord voor de onbekeerden. Steenblok heeft dat wel, maar hij wil aan onbekeerden het evangelie alleen in de vorm van wet en eis en niet als belofte prediken. Steenblok wil er niet van weten dat het bevel van geloof en bekering aan zondaren tot wie dit komt het recht geeft om tot Christus te gaan. Daarmee miskent hij een wezenlijk element van de klassiek gereformeerde leer van de uitwendige roeping. De discussie over aanbieden of voorstellen wordt los van dit element een woordenspel. De Latijnse woorden die erachter liggen namelijk 'offere' en 'proponere' hebben trouwens dezelfde kracht, zoals ook in de Engelse taal het aanbod van genade zowel met de woorden 'offer' als 'proposal' kan worden beschreven.

De algenoegzaamheid van de verzoening waarover ook in de *Dordtse Leerregels* wordt gesproken, heeft in de theologie van Steenblok geen plaats. Heel uitdrukkelijk wees hij van de hand dat de algenoegzaamheid van de verzoening de grondslag is voor het aanbod van genade, dat elke hoorder van het evangelie het recht geeft tot Christus te vluchten. Dat maakt duidelijk waarom hij met name zijn reserves had tegen Schotse schrijvers als Gray, Boston en de gebroeders Erskine. Naar zijn overtuiging loopt er door hun werken een arminiaanse trek. Steenblok meende daarentegen dat de in de wedergeboorte gewerkte kennis van ellende de wedergeboren zondaar het recht gaf tot Christus te gaan. Evenals de Engelse hypercalvinisten veronachtzaamt hij het onderscheid tussen het recht om tot Christus te gaan dat ons in de nodiging van het evangelie wordt geschonken en de macht om tot Christus te gaan die door de wederbarende werking van Gods Geest in ons wordt gewerkt.

Daar komt nog bij dat Steenblok wat hij ware ellendekennis noemt, nog los van de kennis van Christus als een bewijs van wedergeboorte ziet. Een mens moet volgens hem

namelijk weten ware ellendekennis te bezitten alvorens hij tot Christus mag gaan. Dat houdt in dat een mens moet weten zalig te zijn vóór hij tot de Zaligmaker mag gaan. Steenblok blijkt het mogelijk te achten wedergeboorte en geloof van elkaar te scheiden. Daarmee komt hij niet alleen in strijd met de Schrift maar ook met de *Dordtse Leerregels* III/IV, 13. Daar lezen we: ‘De wijze van deze werking (namelijk de wederbarende werking van de Heilige Geest; P.d.V) kunnen de gelovigen in dit leven niet volkomenlijk begrijpen; ondertussen stellen zij zich daarin gerust, dat zij weten en gevoelen, dat zij door deze genade Gods met het hart geloven, en hun Zaligmaker liefhebben.’ Zowel de *Dordtse Leerregels* als de Engelse *Westminster Confessie* leren dat de zondaar door de wederbarende werking van Gods Geest tot Christus vlucht. Zondekennis zonder een toevlucht nemen tot Christus is geen zaligmakende en ware zondekennis.

De verdienste van Rouwendal is dat hij uitvoeriger dan tot dusver is geschied Steenbloks theologie heeft beschreven. Een manco is dat hij niet ingaat op de stelling van Steenblok dat ons logisch denkvermogen niet door de zondeval is aangetast. Deze stelling is meer thomistisch dan gereformeerd en wijst op een te optimistische visie om het denkvermogen van de gevallen mens. In tegenstelling tot Rouwendal meen ik dat de klacht over het rationalistische karakter van Steenbloks theologie dan ook niet ongegrond is. Dat God ons nietige begrip te boven gaat wordt door Steenblok in de doordenking van de verhouding tussen de vrijmacht van God en de verantwoordelijkheid van de mens niet verdisconteerd. Ook de these van Rouwendal dat er een inconsistentie is tussen de prediking en het theologisch onderwijs van Steenblok wordt door zijn eigen onderzoek niet ondersteund. Daarin hebben zowel een geestverwant als Scholten als ds. Exalto, die Steenblok zijn kritiek niet heeft gespaard, Steenblok beter verstaan. Wie deze studie heeft gelezen, kan zelf tot de conclusie komen dat de synode van de Gerefomeerde Gemeenten van 1953 die bij Steenblok eenzijdigheid in onderwijs constateerde, eerder te weinig dan te veel heeft gezegd. Ik val Rouwendal wel bij als hij stelt dat wij ervoor op moeten passen om aan de term ‘aanbod van genade’ als zodanig te veel waarde toe te kennen. Hij heeft helemaal gelijk als hij stelt dat er genoeg preken zijn gehouden waarin deze formulering is gebruikt zonder dat de zaak waarover het gaat uit de verf kwam en omgekeerd.

*

De studie van ds. Harinck is breder dan die van Rouwendal. Beginnend bij de Dordtse synode van 1618/1619 wordt aandacht geschonken aan het hypercalvinisme in Engeland en de Marrow-controversy in Schotland rond de geschriften van onder andere Boston en de gebroeders Erskine. Ten aanzien van de negentiende-eeuwse kruisdominees merkt ds. Harinck terecht op dat die wel zielenherders waren maar geen theologen. Hun gebrek aan theologische kennis is één van de oorzaken geweest dat zij wel vasthielden aan het bevel van geloof en bekering maar niet van een aanbod van genade wilde weten. Zij waren terecht beducht voor een leer die in naam wel gereformeerd was, maar waarin de realiteit van de verdorvenheid van de mens niet werkelijk functioneerde. Ik val hierin ds. Harinck bij, al merk ik wel op dat het geestelijk klimaat dat ons uit de geschriften van de kruisdominees tegemoet komt toch wat anders is dan dat van Boston en de gebroeders Erskines. Het stemt veel meer overeen met dat

van Engelse baptisten als Philpot en Warburton, die weliswaar noch van het aanbod van genade noch van een bevel van geloof en bekering wilde weten, maar toch op een zeer warme wijze Christus hebben gepredikt. Philpot zelf was zich ervan bewust dat hij ten aanzien van het aanbod van genade en van het bevel van geloof en bekering andere lijnen trok dan de puriteinen en dan de *Dordtse Leerregels*.

Heel uitvoerig beschrijft ds. Harinck de strijd in de Gereformeerde Gemeenten. Ds. Kok en dr. Steenblok kwamen daarin steeds meer tegenover elkaar te staan. Daarbij merk ik in aansluiting bij Rouwendal op dat zowel Kok als de andere predikanten van de Gereformeerde Gemeenten qua theologisch niveau zich niet met Steenblok konden meten. Dat heeft heel het verloop van de twist in niet onbelangrijke mate beïnvloed. De predikanten van de Gereformeerde Gemeenten kwamen uit een gezelschapsklimaat. Zij hadden weinig theologische scholing. Er was bij meerderen van hen een zekere voorkeur voor Schotse schrijvers. Steenblok beriep zich echter graag op mannen als Voetius en Turretini, die bij de andere predikanten van de Gereformeerde Gemeenten niet tot nauwelijks bekend waren.

Qua wijze van theologiseren paste Steenblok in het vooroorlogse denkklimaat van de Gereformeerde Kerken al wees hij de daar heersende leer van de vooronderstelde wedergeboorte volstrekt van de hand. Steenblok was doorkneed in de scholastieke denkmethode. Zeker is dat Kok zich wel eens van merkwaardige uitdrukkingen heeft bediend. Dat neemt niet weg dat hij in de benadering van Steenblok terecht een gevaar voor de kerken zag. Kok beriep zich graag op de geschriften van de Erskines. Ik merk daarbij op dat in deze geschriften enerzijds de scherpte van de wet meer naar voren komt dan in de preken van Kok, maar ook dat de zondaar nog nadrukkelijker dan bij Kok het geval is aangespoord wordt om onmiddellijk tot Christus te vluchten. Kok gebruikte uitdrukkingen als het historisch geloof productief maken ter verkrijging van het zaligmakend geloof en werkzaam worden met de beloften.

Ds. Kersten, die onbetwiste geestelijke leidsman van de Gereformeerde Gemeenten, kwam steeds meer onder invloed van Steenblok. Echter, ds. Harinck legt er de vinger bij dat Kersten in 1948 niet lang vóór zijn overlijden het gedeelte over het verbond der genade uit het werk waarin de gebroeders Erskine en J. Fisscher de *Korte Catechismus van Westminster* behandelden, liet uitgeven. Hij voorzag dit werk van een voorrede. In de lijn van de uitspraken van 1931 van de synode van de Gereformeerde Gemeenten keerde hij zich in dit voorwoord tegen een zogenaamde drieverbondenleer. Heel nadrukkelijk wordt in het genoemde werkje geleerd dat het aanbod van genade gebaseerd is op de algenoegzaamheid van het offer van Christus en dat zij die de beloften van het evangelie horen, daarmee het recht ontvangen deze beloften aan te nemen. Kersten vroeg in recursieve zinnen aandacht voor deze formuleringen. Blijkbaar was de lijn van Steenblok toch niet het spoor waarop Kersten de kerken wilde zetten.

Na de dood van Kersten en ds. Fraanje, die evenals Kersten in alle geledingen van de Gereformeerde Gemeenten groot gezag had, kwam het tot een schorsing van Kok en vervolgens in 1953 tot een scheuring. In de wijze waarop Harinck de gronden van de schorsing van Kok bespreekt, klinkt door dat hij deze schorsing betreurt. Kok werd geschorst niet vanwege wat merkwaardige uitspraken die hij wel eens had gedaan, maar omdat hij het aanbod van genade en dat van de beloften vereenzelvigde. Echter, hoe kan

genade worden aangeboden los van beloften?! Ds. Harinck zoekt de oplossing in een onderscheiding tussen beloften van het evangelie die de zondaar het recht geven tot Christus te gaan en beloften van het genadeverbond die de gelovigen verzekeren dat zij mogen delen in de weldaden van het genadeverbond. Zijn boek is een appèl om als kerken in de prediking recht te doen aan het belovend spreken van God. De prediking mag niet vrijblijvend de waarheden van het evangelie voorstellen, maar dient klemmend en indringend de nodiging tot Christus te komen te doen uitgaan. Ds. Harinck verwijst hierbij onder andere naar Rutherford, Ryle, MacCheyne en Comrie.

*

Zowel Rouwendal als ds. Harinck geven meer dan alleen een beschrijving en analyse. Met name bij ds. Harinck is duidelijk dat hij met zijn studie de kerken van nu wil dienen, maar ook bij Rouwendal ontbreekt dit element niet. Tussen de regels door blijkt dat de laatste uitziet naar heling van de breuk tussen hen die in 1953 de gehoorzaamheid aan de synode van de Gereformeerde Gemeenten opzegden en zij die bleven. Rouwendal probeert met behulp van taal filosofische inzichten de discussie over het aanbod van genade te verhelderen. Een duidelijke begripsbepaling is noodzakelijk voor een goed gesprek, maar de begripsanalyse van Rouwendal is op zijn best iets voor de academie, maar niet voor de gemeente. Afgaande op Rouwendals eigen oordeel over Steenblok acht ik een bestudering van of hernieuwde oriëntatie op diens theologie alleen maar tijdverlies.

Terecht geeft Rouwendal namelijk aan dat Steenblok in een aantal opzichten buiten de hoofdstroom van de gereformeerde theologie valt en dat hij qua niveau niet op één lijn gesteld kan worden met Bavinck en in vergelijking met mannen als Voetius, Witsius en de reformatoren zelfs geheel in het niet valt. Om geestelijk en kerkelijk naar elkaar toe te groeien is een terugkeer naar de Schrift en naar de gereformeerde belijdenis nodig waarbij juist ook de geloofsbeleving die de belijdenis weerspiegelt voor ogen moet worden gehouden. Laat bij theologische bezinning de geschriften van reformatoren, nadere reformatoren en puriteinen en mannen als Kohlbrugge en Bavinck onze gids zijn.

Opmerkelijk is dat in *De Wachter Sions*, het blad van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, herhaaldelijk in lovende zin over de geschriften van Boston en Erskines is geschreven. Deze betuigden heel nadrukkelijk dat het aanbod van genade allen die het evangelie horen het recht geeft van de beloften van het verbond en al de goederen daarin vervat aan te nemen; een zienswijze die voor de synode van de Gereformeerde Gemeenten van 1950 aanleiding was om Kok te schorsen. Trouwens via de Mbumazending werken ook de Gereformeerde Gemeenten in Nederland samen met de Schotse Free Presbyterian Church. Iedereen die deze kerken kent, weet dat het aanbod van genade als grond om tot Christus te gaan in de prediking van deze kerken een grote plaats heeft.

Ik noem ook nog het volgende. In de kring van de Gereformeerde Gemeenten is door meerderen met een zekere terughoudendheid gereageerd op de geschriften van Mary Winslow die de laatste jaren in de Nederlandse taal zijn uitgegeven. Zij zouden, met het veel goede dat zij bevatten, te weinig onderscheidend zijn en in te algemene

bewoordingen over het geloof en het gaan tot Christus spreken. Ik acht dat verwijt onterecht. Zeker is wel dat deze geschriften geestelijk en theologisch een heel ander klimaat ademen dan de geschriften van Steenblok. Echter, dit heeft een buitengewoon lovende bespreking van deze geschriften in *De Wachter Sions* niet in de weg gestaan. Als men in de kring van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland naar personen in het verleden en in contacten in het buitenland besluiten van 1950 en 1953 zozeer weet te relativieren, moet dat toch een aanknopingspunt zijn te vragen dit ook in het heden en in eigen land te doen?!

*

Het zal duidelijk zijn dat het appèl dat ds. Harinck middels zijn boek *De prediking van het evangelie* doet uitgaan om in de prediking het nodigend element niet te laten ontbreken mijn hartelijk instemming heeft. Hij beroept zich hierbij terecht op de besluiten van de synode van 1931 van de Gereformeerde Gemeenten. Daarin werd gesproken van de ernstige aanbieding van Christus en Zijn verbondsweldaden in het evangelie. Wel heb ik vragen bij de onderscheiding die hij hanteert tussen beloften van het evangelie en van het verbond. Zeker is dat er op onderscheidenlijke wijze over de beloften van God moet worden gesproken. De beloften van God als nodigingen tot zondaren zijn de grond om tot Christus te gaan. De beloften zijn ook de volkomen grond van de volharding der heiligen. Dan gaat het om Gods beloften als garanties dat niets de gelovigen van de liefde van Christus kan scheiden. Echter, noch onze belijdenisgeschriften noch in de *Westminster Confession* kom ik een onderscheid tegen tussen beloften van het evangelie en van het verbond. Ik had het ook nooit eerder bij een gereformeerd theoloog gelezen. Wanneer we er van uitgaan dat God altijd op de wijze van een verbond met de mens handelt, zouden we met de onderscheid van Harinck bij drie verbonden komen, namelijk het werkverbond, het evangelieverbond en het genadeverbond.

Fischer en de Erskines maken in het van hen door Kersten uitgegeven werk een onderscheid tussen het recht van aanneming van de beloften van het verbond dat alle hoorders geldt en het recht van bezit dat alleen toekomt aan de gelovigen. Het door ds. Harinck gemaakte onderscheid tussen beloften van het evangelie en van het verbond lijkt mij een weinig zinvolle onderscheiding. Immers de tweedeling wet en evangelie correspondeert met die van werkverbond en genadeverbond. Het evangelie komt tot ons in de gestalte van het genadeverbond. Inhoud van het evangelie is niet alleen dat iedereen die het evangelie hoort welkom is bij Christus als Zaligmaker, maar ook dat niets de gelovigen die naar de voorkennis van God de Vader getrokken zijn uit de duisternis tot het licht, van Gods liefde in Christus kan scheiden.

*

Een tweede opmerking betreft de synodebesluiten van de Gereformeerde Gemeenten van 1931 met betrekking tot het verbond. Ds. Harinck voelt zich bij deze synodebesluiten helemaal thuis, terwijl ik er eerlijk gezegd vragen bij heb. In deze synodebesluiten wordt het verband tussen verbond en verkiezing onderstreept. De vrees die daaruit spreekt om van het genadeverbond een soort hersteld werkverbond te maken deel ik. Echter in de gebruikte formuleringen komt naar mijn overtuiging te weinig tot

uiting tot de band tussen verbond en verkiezing bedoeld is om de gelovigen te troosten en niet als schaduw over de verkondiging van het evangelie. Een ernstiger bezwaar is dat geen motivering wordt gegeven voor de kinderdoop.

Wie een nauwe relatie legt tussen verbond en verkiezing en toch aan de kinderdoop wil vasthouden, moet zich bezinnen op de gronden daarvan. Kuyper fundeerde de doop op de vooronderstelde wedergeboorte, de Amerikaanse theoloog Hoeksema op de vooronderstelde verkiezing. De laatste ging er in zijn benadering van de gemeente van uit dat allen uitverkorenen waren. Kersten relateert de kinderdoop in zijn dogmatiek primair aan het gegeven dat onder de gedoopten uitverkorenen zijn. Dat is eigenlijk dezelfde stellingneming als Hoeksema, zij het dat Kersten anders tegen de gemeente aankijkt als deze Amerikaanse theoloog. Theologen als Brakel en Hellenbroek uit de Nadere Reformatie en Engelse puriteinen die allen verbond en verkiezing nauw op elkaar betrokken, bezagen de kinderdoop niet allereerst vanuit het wezen maar vanuit de bediening van het verbond. Vanuit de doop spraken zij degenen die dit teken van het verbond droegen aan op hun plicht zich te bekeren en Christus als Zaligmaker te omhelzen. Zij betuigden dat allen die dit niet deden hun doop ontheiligden.

In dit verband spraken met name de Engelse puriteinen over het inwilligen van het verbond. Deze notie wordt in de synodebesluiten van 1931 weliswaar niet afgewezen, maar zij heeft daarin ook geen plaats gekregen. Ik vermoed dat dit één van de redenen is dat de christelijke gereformeerde hoogleraar Wisse zich niet heeft willen mengen in de polemiek over de twee en drie verbonden tussen Van der Schuit en Kersten. Het boekje van Wisse *Uit de verbondschat* dat verscheen in de jaren dat deze polemiek woedde is helemaal in de lijn van Brakel, Hellenbroek en de puriteinen met hun spreken over de inwilliging van het verbond. Verheugend is dat een uitgever uit de kring van de Gereformeerde Gemeenten een aantal jaren geleden juist dit boekje heruitgaf.

Ik wijs er nog op dat Wisse de kwestie van de twee en drie verbonden, al was zijn eigen benadering meer in de lijn van een tweeverbondenleer, los van de noodzaak en betekenis wedergeboorte en persoonlijk geloof en de plaats daarvan in de prediking een academische kwestie achtte. Hij heeft meer dan eens gezegd: 'Er gaan er met twee verbonden verloren en met drie en er worden eer met twee verbonden behouden en met drie.' Daarin val ik Wisse hartelijk bij. De onduidelijkheid over de grond van de kinderdoop is één van de redenen dat de besluiten van de synode van de Gereformeerde Gemeenten van 1931 voor de gereformeerde gezindte niet de functie van een formulier van enigheid kunnen hebben. Ik acht het dan ook onjuist de gewetens van ambtsdragers en gemeenteleden aan deze besluiten te binden.

In de leer van het verbond kunnen we tussen Calvijn en de latere gereformeerde orthodoxie accentverschillen aanwijzen. Calvijn stelde heel nadrukkelijk dat het verbond met de gelovigen en hun natuurlijk zaad is opgericht (een notie die door Kersten uitdrukkelijk is bestreden) om vervolgens over tweeërlei kinderen des verbonds te spreken. De ware verbondskinderen zijn dat krachtens de hun naar Gods verkiezing geschonken genade. Deze lijn is in hervormd-gereformeerde kring opgepakt door ds. I. Kievit. De latere gereformeerde orthodoxie begint bij het wezen van het verbond als een liefdesverhouding tussen God en de ware gelovigen, maar pleegt de kinderdoop allereerst in de ruimere kring van de bediening van het verbond te plaatsen zonder te

ontkennen dat God al heel jong Zijn goede werk in de harten van kleine kinderen kan beginnen. Wanneer deze dingen verdisconteerd worden behoeft het onderscheid tussen twee of drie verbonden niet scheidend te werken.

Wij moeten ons hoeden voor de gedachte dat gedetailleerde theologische formuleringen over verbond en verkiezing het geestelijk leven binnen de kerken kunnen bewaren. Nodig is dat wij het ons toevertrouwde pand bewaren door de kracht van de Heilige Geest. Die Geest is voor elke generatie een gave van God. Dan denk ik aan een uitdrukking die ik voor het eerst uit de mond van een Amerikaanse gereformeerde baptist hoorde en waarmee ik het als warm voorstander van de kinderdoop van harte eens ben, namelijk God heeft wel kleine kinderen, maar geen kleinkinderen. Elke generatie moet het wonder van het evangelie leren verstaan, het onderscheid en de samenhang van wet en evangelie, eis en belofte. God bevestigt Zijn verbond van kind tot kind. Wie werkelijk in de verbondsweldaden mag delen, heeft met Abraham geleerd te geloven in God Die de goddeloze rechtvaardigt. Dat sluit alle vanzelfsprekendheid en verbondsautomatisme uit.

In een bijbelse prediking klinkt zowel het appèl door aan onbekeerde zondaren als wordt betuigd hoe de Heilige Geest een zondaar aan Christus verbindt en uit Christus bedient. Het is niet erg als daarbij accenten niet helemaal gelijk vallen. Wij kunnen het helemaal met elkaar eens zijn, terwijl de eenheid des Geestes ontbreekt. De eenheid des Geestes kan ook daar zijn waar volledige overeenstemming over theologische formuleringen ontbreekt. Die wijsheid die de Dordtse vaders op de Dordtse synode sierde heeft gereformeerde belijders in Nederland vanaf de negentiende eeuw vaak al te zeer ontbroken, zeker in afgescheiden kringen. Nooit moeten wij ook vergeten dat er binnen de kerk altijd kaf en koren blijft en dat in alle geledingen. Het is niet aan ons om daarin een scheiding aan te brengen. Dat mogen we niet en kunnen we niet. Laten wij onszelf als het gaat om het ware geloof ernstig onderzoeken en anderen aansporen opdat er in niemand van ons een boos en ongelovig hart zou zijn om van de levende God af te wijken. De Heere geve dat in Nederland allen die de gereformeerde belijdenis en de religie die daarin is vervat, het goede voor elkaar zoeken tot opbouw van de kerk en opdat zo degenen die buiten staan tot jaloersheid worden verwekt.

N.a.v. *De prediking van het evangelie. Het aanbod van genade* door C. Harinck, uitgave van Den Hertog Houten, pb. 308 blz. Prijs €17,50 en *Het aanbod van genade. Twee studies*, door P. Rouwendal, uitgave De Rots Apeldoorn, pb. 209 blz. Prijs €15,95.

ds. P. de Vries